

II. DÜNYA SAVAŞI'NDA TÜRKİYE'YE SİĞINAN MÜLTECİLER ve YUNANİSTAN'A YAPILAN KIZILAY YARDIMLARI*

REFUGEES WHO TOOK REFUGE IN TÜRKİYE DURING WORLD WAR II
AND RED CRESCENT AID TO GREECE

Süleyman TEKİR**, Eda ŞAHİN***

Geliş Tarihi/Received:05.01.2023

Kabul Tarihi/Accepted:22.03.2023

TEKİR, Süleyman-ŞAHİN, Eda, (2023), "II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye Sığınan Mülteciler Ve Yunanistan'a Yapılan Kızılay Yardımları", Belgi Dergisi, S.26, Pamukkale Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayını, Yaz 2023/II, ss. 107-125.

Öz

I. Dünya Savaşı ile değişen geleneksel savaş yaklaşımı askerî alanlar kadar sivil yaşam alanlarını da doğrudan etkiledi ve siviller savaşın acımasızlığıyla yüzleştiler. Bu durum mülteciler meselesini farklı bir boyuta taşıdı ve II. Dünya Savaşı'nda milyonlarca insan mülteci durumuna düştü. Türkiye'nin 1939 senesinde Almanya'nın Polonya'ya saldırmasıyla başlayan II. Dünya Savaşı'nda tarafsız olmayı seçmesi, mülteciler meselesinde önemli bir misyonu doğal olarak üstlenmesine neden oldu. Savaşın alanının bir anda tüm dünya sathına yayılmış olması mültecilere karşı misafirperver ülke sayısının oldukça azalmasına neden oldu. Her türlü baskıya rağmen savaşa girmeyen Türkiye, sivil ve askerî mültecilerin sığınak noktalarından birisi oldu. Türkiye, uluslararası hukukun hükümlerine göre hareket ederek mültecilere insani yardımlarda bulundu. Türkiye'de insani yardımlar söz konusu olunca ilk akla gelen örgüt olan Kızılay, II. Dünya Savaşı sırasında gerek yurtiçi gerekse yurtdışında savaş mağdurlarına yardım elini uzatmaktan geri durmadı. Mülteciler meselesi zor durumda olan Türk ekonomisine ağır yüklemesine rağmen yardım faaliyetleri savaş sonrası döneme kadar aksatılmadan yapıldı. Kızılay'ın koordinasyonluğunda bu yardım ve çalışmalar titizlikle yürütülmüştür. Yerinden edilmiş olan insanların en temel ihtiyaçları olan barınma ve beslenme ihtiyaçlarının karşılanması için kurulan kamplarda kalori ihtiyaçlarına kadar hesaplanarak karşılanmıştır. Kızılay'ın yurtdışında yoğun olarak insani yardım faaliyeti yürüttüğü ülkelerin başında işgale uğrayan ve açlıkla karşıya kalan Yunanistan gelmektedir. Bu çalışmanın amacı Kızılay arşiv belgelerinden faydalanarak savaş döneminde Türkiye'deki mültecilere yönelik gerçekleştirilen yardım faaliyetleri, mülteci kampları ve bu kamplarda kalan mültecilere ilişkin tespitlerde bulunmaktadır. Söz konusu belgelerden yola çıkılarak mültecilerin yeme, içme, barınma, sağlık durumları, Anadolu'daki mülteci kamplarının vaziyeti ve çalışma şekilleri, kamplarda barınmakta olan mültecilerin yaşamına dair bilgiler ele alındı.

Anahtar kelimeler: *Türkiye, İkinci Dünya Savaşı, Mülteciler, Mülteci Kampları, Kızılay, Yunanistan.*

* Bu makaleye yazarlar eşit oranda katkı yapmışlardır.

**Doç. Dr., Sinop Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, stekir@sinop.edu.tr, (<https://orcid.org/0000-0001-5862-2548>).

*** Doktora Öğrencisi, Sinop Üniversitesi, Yakın Çağ Tarihi, edaaytekin@outlook.com, (<https://orcid.org/0000-0002-0585-3817>).

Abstract

World War I, which changed the traditional approach to warfare, affected civilian areas of life as much as military areas. This took the issue of refugees to a different dimension and millions of people became refugees in World War II. Türkiye's choice to remain neutral in World War II, which started with Germany's attack on Poland in 1939, naturally led Türkiye to undertake an important mission in the refugee issue. Refusing to enter the war despite all kinds of pressure, Türkiye became one of the centres for civilian and military refugees. Acting in accordance with the provisions of international law, Türkiye provided humanitarian aid to refugees. The Red Crescent, the first organisation that comes to mind in terms of humanitarian aid in Türkiye, provided aid to war victims both at home and abroad during World War II. Although the issue of refugees placed a heavy burden on the struggling Turkish economy, aid activities were carried out without interruption until the post-war period. Under the coordination of the Red Crescent, this aid and related works were carried out meticulously. Shelter and nutrition as the most basic needs of displaced people were met by calculating their calorific needs in the camps established to meet their needs. The primary example among the countries where the Red Crescent carried out intensive humanitarian aid activities abroad was Greece, which was under occupation and faced with hunger. Drawing on the archival documents of the Red Crescent, the aim of the present study is to make determinations about the aid activities carried out for refugees in Türkiye during the war period, the refugee camps, and the refugees staying in these camps. Based on the aforementioned documents, the study discussed the food, drink, shelter, health conditions of the refugees, the situation and operational methods of the refugee camps in Anatolia, and information about the life of the refugees sheltering in the camps.

Keywords: *Türkiye, Second World War, Refugees, Refugee Camps, Red Crescent, Greece*

II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye Sığınan Mülteciler ve Yunanistan'a Yapılan Kızılay Yardımları

Giriş

20. yüzyılın en yıkıcı olaylarından birisi olan II. Dünya Savaşı, I. Dünya Savaşı'nın ardından Almanya'nın içinde bulunduğu ekonomik ve siyasal baskılar ile sonrasında gelişen Dünya Ekonomik Buhranının etkileri sonucunda ortaya çıkan acı ve felaket dolu bir savaştır. Özellikle Almanya'nın yayılcı bir politika izlemesi ve Japonya'nın tehditkâr siyaseti neticesinde dünya büyük bir savaşa sürüklenmiştir.¹ I. Dünya Savaşı sonrasında yaşanan on yıllık süre zarfında iki temel dönemde savaş sonrası yaşanan problemlerin giderilmesi ve barış antlaşmalarının sağladığı düzenin yerleştirilmesidir. İkincisi ise Locarno ile başlayan yumuşama ve iş birliği döneminde barışın sağlanabilmesi için gerekli tedbirlerin alınması ve silahsızlanma girişimleridir.² Savaş bu gelişmelerin ardından Almanya'nın Polonya'ya saldırması ve İngiltere ile Fransa'nın da bu süreçte Polonya'nın yanında yer almasıyla başlamıştır. Yaklaşık altı yıl süren savaşta 40 milyon insan hayatını kaybetmiş ve milyonlarca insan yaralanmıştır.³

Türkiye, jeopolitik konumu sebebiyle gerek Müttefik gerekse Mihver devletlerinin II. Dünya Savaşı'nda kendi saflarında görmek istedikleri devlet olmuştur. Özellikle Almanya 1933-1938 yıllarında Türk ekonomisinde belirgin bir bağımlılık yaratmış ve savaş döneminde bu durumdan faydalanmak istemiş, iktisadi gücünü kullanarak Türkiye'nin kendi yanında savaşa girmesini sağlamayı amaçlamıştır.⁴ Bununla birlikte İngiltere, askerî gücünden yararlanarak Türkiye'yi kendi yanında savaşa çekmeye çalışmış, Alman tehdidine karşı Türkiye'den yararlanmak istemiştir.⁵ Türkiye tüm bunlara yeni bir savaş macerasına atılmaktan kaçınarak gerek Müttefik gerekse de Mihver devletleriyle iyi ilişkiler içerisine girerek savaş dışı kalma siyasetiyle cevap vermiştir.⁶ Bu amacı gerçekleştirmek üzere İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği ve Almanya ile çeşitli antlaşmalar imzalamıştır. Bu noktada özellikle İsmet İnönü'nün savaş dışı politikaları savunan yaklaşımının hayli önem taşıdığını belirtmek gerekir.⁷

20. yüzyıla gelinceye kadar muharebeler, meydan muharebesi şeklinde gerçekleşirken, bu yüzyıl sonrasında yerleşim yerlerinin içlerine kadar yayılmaya başlamıştır. Bu durum savaflara ek olarak yerinden yurdundan göç etmek zorunda kalan mülteciler meselesini doğurmuş, Balkan Savaşları, I. Dünya Savaşı ve ardından II. Dünya Savaşı'nda milyonlarca insan güvenli bölgelere göç etmiştir. Türkiye'ye gelen sığınmacılar ise daha çok 12 Ada, Kuzey Ege Adaları ve Batı Trakya üzerinden ülkeye ulaşmışlardır.⁸ Her ne kadar Türkiye savaşa girmemiş olsa da ekonomik, siyasi ve sosyal olarak bu savaştan etkilenmiştir. Savaş sırasında bölgedeki insanların birçoğu güvenlik kaygısı içerisinde güvenli alanlara yönelerek bir göç hareketi başlatmıştır.⁹ Bu noktada II. Dünya Savaşı sürecinde Balkanlardaki durumu

1 Özgür Yıldız, "II. Dünya Savaşına Genel Bir Bakış", *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6/12 (2019), s. 63.

2 Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914- 1990*, Ankara, 1993, s. 229.

3 Uğur Günay Yavuz, "II. Dünya Savaşı'nın Cumhuriyet ve Tan Gazetelerinde Temsili", *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 11 (2016), s. 2.

4 Ramazan Çalık, "Türk-Alman İlişkileri (1923-1945)", *Türkler Ansiklopedisi*, c. 16, Ankara, 2002, s. 1517.

5 Osman Yalçın, "İkinci Dünya Savaşı'nda İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 47 (2011), s. 727-728.

6 Süleyman Tekir, "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Sivil ve Askerî Mülteciler Meselesi", *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23 (2019), s. 228.

7 Wayne Bowen, "Türkiye ve İkinci Dünya Savaşı: Tarafsız Savaşmayan Ülke", *Türkler Ansiklopedisi*, c. 16, Ankara, 2002, s. 1499.

8 Tekir, a.g.m., s. 254-255.

9 Serpil Doğan, *İkinci Dünya Savaşı Döneminde Türkiye'de Göç (Türk Basınına Göre)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2017, s. 1.

ele almak gerekmektedir. Çünkü savaş döneminde Balkanlar Avrupalı büyük devletlerin çıkar çatışmalarına sahne olmuş, faşizm ve komünizm arasında sıkıştırılmış bir bölge haline gelmiştir. II. Dünya Savaşı'nda ilk işgaline uğrayan Balkan ülkesi Romanya olmuş, ülke bu savaştan sonra darmadağın bir vaziyete gelmiştir. 1940 yılında Almanya, Romanya askerlerine eğitim vermek bahanesiyle ülkeyi işgal etmiş, bu işgal diğer Balkan ülkelerinin de işgalinin habercisi olmuştur. Hitler'in amacı önce kendisini Balkanlarda güvence altına almak daha sonra Balkanlar'ı bir araç olarak kullanarak Sovyetleri işgal etmektir.¹⁰ 28 Ekim 1940 tarihine gelindiğinde İtalya, Almanya'ya bilgi vermeden Arnavutluk'taki kuvvetleriyle Yunanistan'ı işgal girişimine başlamıştır. Fakat İtalya Yunanistan saldırısında istediği sonucu alamamış, İngilizler'in desteğini alan Yunanistan karşı saldırıya geçerek Arnavutluk'a girmiştir. 1941 yılı başlarında ise Almanya Balkanlar'a doğru hızla ilerlemeye başlamıştır. Nisan 1941'de Macaristan, Romanya ve Bulgaristan üzerinden Yunanistan ve Yugoslavya'ya karşı saldırıya geçmiştir. Sonucunda 17 Nisan 1941'de Yugoslavya, 24 Nisan'da da Yunanistan Alman kuvvetlerine teslim olmuştur. Nisan ayı sonunda Bosna Hersek bölgesinin de ele geçirilmesiyle Almanya tüm Balkan işgalini tamamlamıştır. Mayıs ayı sonuna gelindiğinde ise Almanya, Balkanlar ve Ege adalarının hâkimi durumuna gelmiştir.¹¹

II. Dünya Savaşı yıllarında Almanya'nın kısa süre içinde gerçekleştirdiği bu işgaller karşısında zor durumda kalan Müttefikler'in yardım talepleri Türkiye tarafından olumlu karşılanmış, Balkanlar'daki Yunanistan, Romanya gibi komşularına da çeşitli yardımlarda bulunulmuş, yardım paketlerinin arasında konserve, peynir, çikolata, bisküvi, ayakkabı tabanlığı, yorgan, tütün, sabun vb. maddeler yer almıştır.¹²

Türkiye savaş boyunca açlık ve hastalıklarla mücadele eden Yunanistan'a da dostluk ve yardım elini uzatmış bu yardımların çoğu Kurtuluş Gemisi ile gerçekleşmiştir. Gemi ile Yunanistan'a; şeker, mercimek, süt tozu, nohut, kuru fasulye, soğan, yumurta, pirinç unu, tuzlu balık gibi yiyecek maddeleri taşınmıştır.¹³ Bu yiyecek maddelerinden başka makarna, kestane, kefal ve sardalya balığı ile elma da gönderilmiştir.¹⁴ Yunanistan 1941 yılından itibaren "Büyük Açlık" dönemine girmiş, ülkeye bu zor günlerinde ilk desteği sağlayan ülkelerden biri Türkiye olmuştur. Kızılay dışında birçok kurum ve organizasyon da Yunanistan'a gıda maddeleri ve sağlık malzemesi sağlamıştır.¹⁵ Bununla birlikte Türkiye'den Yunanistan'a Ekim 1941 ve Ağustos 1942 arasında yapılan yardımlar 14.031 tonla beklenen düzeyin altında kalmıştır. Türkiye'nin bu dönemde ekonomik kriz halinde olduğu ve karneyle ekme alıldığı düşünüldüğünde bu sonuç gayet normal görünmektedir.¹⁶

Türkiye belirtilen dönemde yalnızca ülke dışına yardım göndermemiş aynı zamanda ülkedeki askerî ve sivil mültecilere yönelik yardımlarda da bulunmuştur. Kamplardaki

10 Ferhat Güney Batı, "Balkan Jeopolitiği ve İkinci Dünya Savaşı'nda Balkanlar", *Ulusam Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi*, 1(1) (2021), s. 53-54.

11 Süleyman Seydi, "İkinci Dünya Savaşı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 1, Ankara, 2020, s. 632.

12 Nurgün Koç, "II. Dünya Savaşı'nda Alman İşgali Altındaki Ükelere Türkiye Üzerinden Yapılan Yardımlar", *Bilgi*, 84 (2018), s. 95-121.

13 Suat Sertel, *Türk Kızılay'ının Yunanistan'a Yaptığı Yardımlar*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay 2019, s. 46-48.

14 Şaduman Halıcı, "II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'den Yunanistan'a Uzanan Dostluk Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar'ın Yardımları", *BELGİ* 9 (2015), s. 1201- 1211.

15 Bülent Bakar, «Zor Zamanlarda İyi Komşuluk Örneği: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'den Yunanistan'a Yapılan Yardımlar», *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* 24 (2008), s. 413.

16 Tuğba Eray Biber, "Kızılay Arşiv Belgelerine Göre 1940- 1942 Yılları Arasında Türkiye'den Yunanistan'a Yardımlar", *Türk Dünyası Araştırmaları* 201(2012), s. 25-26.

II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye Sığınan Mülteciler ve Yunanistan'a Yapılan Kızılay Yardımları

askerî mültecilere maaş veya yardım adıyla para verilerek dağıtılmış, sağlık işlerinde hasta ve yaralılarına rütbe ve mevkillerine göre gereken yardımcı ve muhafızlar verilmiş, kamplarda sağlığın korunması için gereken tüm önlemler alınmıştır.¹⁷ Benzer şekilde söz konusu süreçte çok sayıda Yunanlı mülteci Anadolu'ya gelerek hükümete ait binalara, çadır kamplarına, otellere, evlere, boş dükkân ve depolara yerleştirilmiştir. Sonraki süreçte ise gerekli tedbirler alınarak, mültecilere barınma, beslenme, sağlık vb. konularda gerekli yardımlar yapılmıştır.¹⁸ Öte yandan Yunanistan'a yapılan bu yardımların Türkiye'yi zor bir ekonomik sürece soktuğu da göz ardı edilemez.¹⁹

Mültecilere ilişkin bir raporda -özellikle askerî mültecilerin- iskân edilirken Türkiye'nin güvenliğini tehdit etmeyecek biçimde, merkezde ve askerî garnizon bulunmayan kazalarda tek olarak iskân edilmeleri uygun bulunmuştur. Bu mültecilerin iâşe ve ibatelerinin karşılanacağı fakat bu durumun uzun süre devam edemeyeceği belirtilmiştir. Dolayısıyla sürekli tüketici durumunda kalamayacak olan bu kişiler için geçimlerini sağlamaları adına münasip bir iş bulunması beklenmiştir. Aynı zamanda bekar olmaları ve çiftçilik bilmedikleri için belediye ya da bu tür kurumlarda iş verilmesi istenmiştir.²⁰

Yukarıda ifade edilen yardımlar Türkiye'nin en köklü kuruluşlarından birisi olan Kızılay aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Kızılay Cemiyeti yalnızca II. Dünya Savaşı'nda değil Birinci Cihan Harbi ve Millî Mücadele döneminde de teşkilatını genişleterek kendisini kanıtlamış bir kuruluştur. Kuruluşun başarılı olmasında bilhassa Batı metotlarını yakından takip ederek bunları hayata geçiren idealist ve kabiliyetli yöneticiler ile halkın yardım ve ilgisi etkili olmuştur. Diğer bir ifade ile Kızılay, Türk milletinin benliğinden gelen yardımlaşma duygusunun Batı metoduyla teşkilatlanması sonucunda ortaya çıkmıştır.²¹ Türkiye çok savaş görmüş bir ülkedir. Dolayısıyla esarete bulunan insanların yaşadığı durumu ve yokluğu çok iyi bilmektedir. Kızılay da yardım etmenin taşıdığı manaya hiç yabancı değildir. Bu sebeptendir ki henüz yirmi yıl önce kendi topraklarını işgal etmek isteyen Yunanistan'ın açlık ve sefalet içerisindeki durumuna kayıtsız kalmayarak büyük bir duyarlılık içerisinde para, yiyecek ve giyecek yardımında bulunmuştur.²²

1. Mülteci Kampları

Esas olarak mülteci konusu I. Dünya Savaşı'nın ardından gündeme gelmiş ve bu konuda uluslararası antlaşmalar ve sözleşmeler hazırlanmıştır. 14 Haziran 1934 tarih ve 2510 sayılı İskân Kanunu'nun 3. maddesine göre, "*Türkiye de yerleşmek amacıyla olmayıp bir zorunluluk sonucu geçici olarak oturmak üzere sığınanlara mülteci denir.*"²³ Birleşmiş Milletlerin tanımına göre ise mülteci "*ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönmeyen veya dönmek istemeyen kişi*" dir. Dünyanın çeşitli yerlerine sığınan mülteciler farklı şekillerde

17 Ahmet Emin Yaman, "II. Dünya Savaşında Türkiye'de Askerî Mülteciler ve Gözaltı Kampları (1941-1942)", *Tarih Araştırmaları Dergisi* 22 (2003), s. 156.

18 Serdar Sarısır, "II. Dünya Savaşı yıllarında Anadolu sahillerine sığınan Yunanlı sivil mülteciler", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 27 (2010), s. 514-517.

19 Ulvi Keser, "Arşiv Belgeleri Işığında İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye'de Mülteciler ve Esir Sorunu", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi (ÇTTAD)*, 8/18-19 (2009), s. 185.

20 Hatice Yıldırım, "II. Dünya Savaşı Yıllarında Çorum'da Asker ve Sivil Mülteciler", *Askerî Tarih Araştırmaları Dergisi (ATAD)*, 33 (2021), s. 221.

21 Mesut Çapa, *Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti 1914-1925*, Ankara, 2010, s. 185-186.

22 Seçil Karal Akgün ve Murat Uluğtekin, *Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a II*, Ankara, 2001, s. 79-82.

23 Ahmet Emin Yaman, "II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'de Askerî Mülteciler ve Gözaltı Kampları (1941-1942)", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 22/33 (2003), s.144.

yerleştirilmiştir. Çoğunlukla boş bir alana bir kamp alanı kurulur ve insanlar bu alanlarda yaşamlarını devam ettirirler.²⁴ 1949 senesinde Kastamonu’da askerî kışlalar gezilerek uygun bir binanın mülteciler için kullanılmasına karar verilmiştir. Konaklamaya elverişli binalar mültecilerin barınmasına uygun hale getirildikten sonra farklı kamplarda bulunan mülteciler Kastamonu’da açılan binaya nakledilmişlerdir. Başlangıçta Yozgat kampında bulunan 53 mülteci bu kampa gönderilmiştir. Savaş döneminde 1942 yılında Yozgat’ta ise 147 askerî mültecinin varlığı bilinmektedir. 1945 yılında mültecilerin sayılarında artış meydana gelmiş, Rusya’ya iadesi gerçekleştirilecek 241 Rus ve Alman mültecinin bulunduğu belirtilmiştir. Savaşın sona ermesinin ardından Ağustos 1948’de Yozgat mülteci kampı tüm faaliyetlerine son vermiştir.²⁵

a. Kastamonu Mülteci Kampı

II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan mülteci akınlarına karşılık Türkiye, savaşın zulmünden kaçan insanları ülkenin çeşitli bölgelerinde kurulmuş olan mülteci ve esir kamplarına yerleştirerek iâşe ve sağlık ihtiyaçları dışında barınma ihtiyacını da karşılamaya çalışmıştır. Mülteci ve esir kamplarının zaman içerisinde isimleri değiştirilmiş ve “misafirhane” olarak adlandırılmıştır.²⁶ Barınma ihtiyacını karşılamaya yönelik olarak Türkiye’de kurulan kamplardan birisi Kastamonu mülteci kampıdır.

150 kişiyi barındırabilecek kapasitede olan Kastamonu Mülteciler Misafirhanesinde 1949 yılında gerçekleştirilen incelemeler neticesinde misafirhanenin tamir ve islah ihtiyacı duyduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu misafirhanede hamam ve mutfak kısmının harap durumda olduğu belirtilerek buranın tamiri için 15.000 lira ayrılmıştır.²⁷ Aynı yıl Kastamonu’da açılacak mülteciler misafirhanesi için askerî kışlalar Kızılay Derneği teftiçisi doktor Mecit Sayan, Emniyet Genel Müdürlüğü Şube 7. Müdürü Namık Erverdi ile bayındırlık müdürü, askerlik daire başkan vekili, emniyet müdür vekili ile birlikte gezilmiş, önceden revir olarak kullanılan bina iki koğuş ve beş odadan ibaret olup ancak 100-120 kişinin alınabileceği vurgulanmıştır. Bununla birlikte suyu, çamaşırhanesi ve yemekhanesi yoktur. Bu sebeple revir binası misafirhaneye dönüştürülecek durumda görülmemiştir. Bu durum karşısında asıl kışlada yer alan büyük bina için incelemeler yapılmış, binanın çatısının sağlam, kışlanın iç bahçesinde şadırvan şeklinde içmeye ve her türlü ihtiyacı gidermeye yeterli miktarda bol su ve mutfak olması sebebiyle burası misafirhane binası olarak seçilmiştir. Fakat bu binanın da çerçeve, cam, sıva, badana ve elektrik tesislerinin tamire ihtiyacı olduğu görülmüştür. Binanın ısıtmasının ise koğuş ve odalara konulacak sobalarla temin edilmesi kararlaştırılmıştır.²⁸ Ayrıca tamir masraflarının artmaması için büyük koğuşlarda karyolalar altlı üstlü ikişer kişilik olarak hesaplanmış ve tavan yüksek olduğundan bu düzenin sağlık bakımından uygun olduğu anlaşılmıştır. Burada ikamet edecek mültecilerin gündüzleri misafirhaneden belediye hudutları dışına çıkmamak, akşam ve sabah yoklamaları yapılmak kaydıyla şehirde serbestçe dolaşabilmelerinde emniyet açısından bir mahzur görülmemiştir.²⁹ Misafirhanenin açılabilmesi için karyola, yatak, yastık, çarşaf, battaniye ile odaların teskini için 30 adet soba, 300 adet boru, 60 adet dirsek, 30 şapkalı boru, 30 soba tahtası ile bunların altına konulacak uygun büyüklükte 30

24 Zerrin İnan ve Bengi Korgavuş, “Mülteci Kampları ve Yerleşim Alanlarında Sürdürülebilir Tasarım”, Contemporary Research in Economics and Social Sciences, 1/2 (2017), s. 105-106.

25 Keser, a.g.m., 198-204.

26 Kızılay Arşivi (K.A.), 2883/5-1.

27 K. A. 2883/13.1.

28 K. A. 2883/13.4.

29 K. A. 2883/13.5.

II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye Sığınan Mülteciler ve Yunanistan'a Yapılan Kızılay Yardımları

adet muşamba, kürek, maşa ve mangala ihtiyaç duyulmuştur.³⁰ Misafirhanenin tesis ve idare masrafları ile mültecilerin iâşe, ibate ve tedavi masraflarının Türkiye Kızılay Kurulu tarafından ödenmesine, muhafaza, idare, vazife ve sorumluluğunun Kastamonu Valiliği tarafından yürütülmesine karar verilmiştir. Bununla birlikte misafirhanenin temizlik işleri ile yemek servislerinin hizmet sıra cetveline göre mültecilere yaptırılması uygun görülmüştür.³¹ Misafirhanenin idari kadrosu misafirhane müdürü, doktor, kâtip, mutemet, hademe, çamaşırcı ve çamaşırcı yamağından oluşmaktadır.³²

Mülteci kampının iç işlerini yürütmek için misafir subaylar arasından bir nöbetçi subayı bir de nöbetçi erbaş seçilmiş, bu nöbet 24 saat devam etmiştir. Nöbetçi subayın görevleri ise şunlardır; bütün kışlanın her tarafının küçük süprüntü kutularına kadar temiz tutulması, su depolarının daima kontrolünün yapılması, depolar boşalmış ise gündüz el tulumbası ile su çekilmesi, kiler açılırken nöbetçi subayı ve erbaşının birlikte bulunması, tabela muhteviyatının çıkarılması ve ambar kapandıktan sonra tekrar mühürlenmesi, mutfağa verilen erzağın tamamının kazana konulması, mutfaktaki işlerin yaptırılması ve mutfağın temiz tutulması, geceleyin saat 20.00'den sonra her koğuşta birer nöbetçi ve koridorda da bir nöbetçi bulundurması ve nöbetçilerin yangın, yer sarsıntısı gibi tehlikeleri derhal arkadaşlarına ve karakola haber vermesi, herkes münasip zamanda yattıktan sonra karyolaların kontrol edilmesi ve herkesin tam olduğunun karakola haber verilmesi. Bunun dışında nöbetçi subay bulaşık yıkamak için de yardımcı olmuştur.³³

Temmuz 1949'da Kastamonu'daki misafirhanenin aylık raporunda yapılan bilgilendirmeye göre kampın idare, iâşe, inzibat işleri günden güne tamamlanmış ve tekamüle doğru ilerlemiştir. Kampta bulunan mülteci sayısı sonradan gelen iki sivil Bulgar ile 28 Rus, 21 Bulgar, 2 Mısırlı, 1 Yunanlı, 1 Alman ve 1 İtalyan da dahil olmak üzere toplam 54 kişidir. Bir mültecinin günlük iâşe gideri 120 kuruş iken aldığı kalori miktarı ise 2.720'dir. Sabah kahvaltısında mültecilere çay yanında ya peynir ya zeytin ya da yumurta verilmiştir. Öğle ve akşam yemekleri ikişer kap olarak verilmiş, salata ya da taze soğan gibi yiyecekler daima sofralarda bulundurulmuştur. Akşam yemeklerine daima bir çorba çeşidi ile başlanmıştır. Günlük fiyat göz önünde bulundurularak haftada üç ya da dört defa da hoşaf verilmiştir. Sofraların muntazam ve temiz olup yemeklerin iyi pişirilmesine dikkat edilmiştir. Temizlik işlerine ilişkin ise her hafta bir kişiye bir bütün sabun kalıbının yarısı verilmiştir. Mülteciler cumartesi ve perşembe akşamları olmak üzere haftada iki defa banyo yapmışlardır. Her hafta çamaşırları yıkatılmıştır. Yorgan ve yatak çarşafı değiştirilerek kirli olanlar perşembe ve cuma günleri yıkatılmıştır. Sofra örtüleri de daima sıcak su bulunduğundan ne zaman kirlenirse o zaman yıkanabilmiştir. Mülteciler ya kendileri tıraş olmuşlar ya da içlerinden biri berber olarak kendilerini tıraş etmiştir. Aynı zamanda mülteci kampının her gün temizliği yaptırılmış ve haftada bir gün de ıslak bezlerle her yer silinmiştir.³⁴

1949 yılında yapılan bir diğer bilgilendirmede mültecilere sabah kahvaltısında bir bardak çay, beyaz peynir veya zeytin tanesi, bir defada iki adet yumurta beraber verilmiş, öğle yemeğinde kıymalı veya kuşbaşı etli yemek, makarna veya pilav, iki defa üzüm hoşafı, akşam yemeğinde pirinçli mercimekli, bulgurlu ya da şehriyeli çorba, kıymalı bir yemek, makarna ayrıca salata verilmiştir. Mülteciler bu yemekler ile doyduklarını ve yemeklerin pişirme şekline memnun olduklarını ifade etmişlerdir.³⁵

30 K. A. 2883/13.7.

31 K. A. 2883/13.9.

32 K. A. 2883/13.11.

33 K. A. 2883/160.

34 K. A. 2883/159.2.

35 K. A. 2883/175.

Kastamonu mülteciler kampında sağlık işlerine yönelik yapılan bir bilgilendirmede 41 mültecinin sağlık kontrolünden geçtiği ve bunların reçetelerinin eczaneden temin edildiği ifade edilmiştir. Ayrıca tifo, tifüs ve karma aşılarının yaptırıldığı diğer aşılara devam edileceği belirtilmiştir. Bir mülteci verem hastanesinde birkaç gün yatırılmış ancak taburcu edilip bir şeyi olmadığı anlaşıncaya arkadaşları büyük sevinç yaşamıştır. Mültecilerin sağlık karneleri de bastırılarak dosyalarına yerleştirilmiştir.³⁶ Bununla beraber mültecilerin dış tedavisine ihtiyaçları vardır. Diş çekmek ve diş tedavi ederek basit dolgu işlemleri yapmak işini yine misafirhane üstlenmiştir.³⁷

Kampta mültecilerin eğlenceli vakit geçirebilmeleri adına bir voleybol sahası ile bir de pinpon masası ve takımları hazırlanmıştır. Gazinoda satranç, tavla, dama ve kâğıt oyunları da bulundurulmuştur. Mültecilerin bunlar ile oynamasına izin verilmiş ancak bunun kumar şeklini almasının önüne geçilmiştir.³⁸

Kampta bulunan her mülteci için bir dosya hazırlanmıştır. Künye defterlerine mültecilerin isimleri yazılmış, fotoğrafları yapıştırılmıştır. Bu defterlere verilecek eşyalar kaydedilmiş, hususi, resmi ve siyasi durumları da işlenmiştir.³⁹

Bunun yanı sıra kamplarda kullanılacak olan eşya ve malzemelerin de uygun fiyatlı olmasına çok dikkat edilmiştir. Kastamonu'daki kampta bulunan müdür odası için yazıhane yapılırken bunun malzemelerinin Ankara'dan gönderilmemesi gerektiği belirtilerek kereste o bölgede daha ucuz olduğu için bu gibi malzemelerin oradan temin edilmesi uygun bulunmuştur. Böylelikle nakliye zorluğu da ortadan kaldırılmıştır.⁴⁰ Fakat boru, su tulumbası, musluk, termosifon ve lavabo gibi malzemeler Kastamonu'da bulunmadığından İstanbul'dan getirilmesi istenmiştir.⁴¹

Mülteci kamplarının fiziki koşullarının yanı sıra burada çalışacak olan kişilerin de bu kurumlara uygun nitelikte olmasına çok dikkat edilmiştir. Kampta göreve başlayacak kişiler ile ilgili gerekli tahkikatlar yapılarak iyi hal kâğıdı, sağlık raporu, nüfus hüviyet cüzdanı örneği almaları istenmiştir. Mülteci misafirhanelerinin hizmet kadrosunda çalışmak isteyen kişilerin iyi ahlak sahibi olmasına, sosyal ve ahlak bakımından iyi birer insan olmasına⁴² yüz kızartıcı hiçbir hali olmamasına⁴³, mahkûmiyet ve sabıkasının bulunmamasına⁴⁴ hastalık ve maluliyeti olmamasına dikkat edilmiştir.⁴⁵ Garson, çamaşırcı, çamaşırcı yamağı, aşçı, aşçı yamağı, hademe gibi bütün personel için bu tahkikat benzer şekilde yürütülmüş ve belgeleri istenmiştir.

b. Yozgat Mülteci Kampı

1948 yılında Yozgat kampında bulunan mültecilerin İl Emniyet Teşkilatı'na teslim edileceğine dair Millî Savunma Bakanlığı'ndan yapılan yazılı bildirim üzerine İçişleri Bakanlığı'na da bilgilendirme yapılmıştır. Buna göre Yozgat kampının tasviyesine dair Bakanlar Kurulu ilgili kararı vermiş, Genelkurmay Başkanlığı, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri ve Sağlık Sosyal Yardım Bakanlıklarının temsilcilerinden oluşan komisyon Ankara

36 K. A. 2883/159.1.

37 K. A. 2883/159.2.

38 K. A. 2883/159.2.

39 K. A. 2883/159.3.

40 K. A. 2883/33.1.

41 K. A. 2883/35.1.

42 K. A. 2883/131.

43 K. A. 2883/131.2.

44 K. A. 2883/131.3.

45 K. A. 2883/131.1.

II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye Sığınan Mülteciler ve Yunanistan'a Yapılan Kızılay Yardımları

civarında uygun yeni bir kamp açılmasını uygun görmüştür.⁴⁶ Yozgat kampının Ankara veya civarına taşınmak istenmesinin sebebi merkeze olan uzaklığı ile kontrol ve idaresinde yaşanan zorluklar olarak açıklanmıştır. Bununla birlikte kamp için düşünülen Muğla, Milas ve Güllük'ün de kamp tesisine elverişli olamayacağına karar verilmiştir. Çünkü bu yerlerin ulaşım ve taşıma imkanları bakımından Kızılay kurulu tarafından gerektiği şekilde idare edilemeyeceği aynı zamanda oralarda önemli bir vazife görecektir ehliyetli idareci sağlanmasının çok zor olacağı düşünülmüştür.⁴⁷ Kampta bulunan mültecilerin toplam sayısı Mayıs 1948'de 117 kişidir ve bu kişilerin asker oldukları ve muhtelif milletlere mensup oldukları tespit edilmiştir.⁴⁸

Yozgat'taki mültecilerin ise durumları ne olursa olsun iâşe ve ibatelerinin gerek insani gerekse milletlerarası kaide ve usuller bakımından temin edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Memleketlerine dönmek veya başka memleketlere gitmek isteyen mülteciler için ilgili yabancı temsilcilikler aracılığı ile girişimlerde bulunulmuştur.⁴⁹ Bununla birlikte dışarıya gidecek olan mültecilerin pasaportlarının hazırlanmasının ilgili makamlarca temini şart koşulmuştur. Fakat ülke dışına gitmek isteyenlerin vizeleri temin edilememiş, yol masraflarının kimin tarafından temin edileceği de karara bağlanamamıştır. Ayrıca kampın emniyet tedbirleri alınmadan dağıtılamayacağı noktasında anlaşmaya varılmış, yeni bir kampın tesisine kadar ise mevcut durumun muhafaza edilmesi istenmiştir. Diğer yandan bu dönemde Millî Savunma Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı elinde artık ödenek kalmadığı için tasfiye işlemlerinin gerçekleştirilemeyeceği de kayıtlara geçmiştir. Buradaki mültecilerin ihtiyaçlarının Kızılay tarafından karşılanamaması durumunda ise bütün mültecilere diledikleri yerlere gitmekte serbest olduklarının tebliğ edileceği bilgisi verilmiştir. Bu durumun ise güvenlik sebebi ile doğru sonuçlar doğurmayacağı dile getirilerek en kısa süre içerisinde uygun görülen işlemlerin yapılması gerektiği vurgulanmıştır.⁵⁰ Ocak 1949 tarihli bir belgede Yozgat mülteci kampında 63 mültecinin bulunduğu, bunların her birinin kişisel eşyasının 30 kiloyu geçmediği valilik tarafından bildirilmiştir.⁵¹

Bunun yanı sıra kamplarda bulunan esirler ile ilgili milletlerarası Kızılhaç'tan sık sık yazılar gönderilerek esirlerin mevcut durumlarına, kaç kişi olduklarına ve isimlerine ilişkin sorular sorulmuş bu sebeple ilgili daireler sürekli meşgul edilmiştir. Bunları önlemek için sözü edilen kampta bulunan harp esirlerinin künyelerini gösteren bir listenin gönderilmesine ve bunların memleketlerine ne zaman ve nasıl iade edilecekleri hakkında ilgili bakanlıkların bilgilendirilmesine ihtiyaç duyulmuştur.⁵²

2. Mültecilere İlişkin Tespitler

Savaş sırasında Türkiye'deki kamplarda bulunan mültecilerin durumuna baktığımızda bu kişilerin sabah, öğle ve akşam yemeklerinin bu kamplarda karşılandığı, dışarıda iş bulabilenlerin vilayetin izniyle çalışabildikleri, aileleri ile mektup yolu ile iletişim kurabildikleri anlaşılmaktadır. Bu bağlamda Kastamonu'daki mülteciler kış ve yaz mevsimine göre vilayetçe tespit olunacak saatlerde misafirhaneden çıkabilmişler, akşam ise muayyen saatlerde yoklamada hazır bulunmaya zorunlu tutulmuşlardır. Bununla birlikte kamplarda çeşitli sebeplerden dolayı yemek verilemeyen kimi durumlarda

46 K. A. 2883/64.1.

47 K. A. 2883/83.

48 K. A. 2883/85.

49 K. A. 2883/64.2.

50 K. A. 2883/68.2.

51 K. A. 2883/13.

52 K. A. 2883/66.1.

günde nakden verilmiş cüzi bir miktar para ile dışarıdaki lokantalardan kendi işlerini temin etmeleri sağlanmıştır. Aynı zamanda hariçte iş bulabilenler vilayetin izni ile kendi hesaplarına çalışabilmişlerdir. Misafirhanedeki işlerde çalıştırılacak mülteciler ise subay ve tanınmış sivil zevat ile sağlık durumu müsait olmayanların haricinde kalanlardan seçilmiştir.⁵³

Kastamonu kampında bulunan mülteciler sabah saat 9-10.30 ve öğleden sonra 16.00'dan 18.00'e kadar izinli bırakılmış cumartesi ve pazar günleri onar kişiyi geçmemek üzere gündüz sinema matinelerine ve Ramazan ayında Müslüman olanların teravih namazına gitmelerine izin verilmiştir. Bunların vaktinde gelip gelmediklerinin kontrolü misafirhane emniyet karakolu tarafından yapılmıştır. Burada kalan mültecilerden geç geldiklerinden dolayı iki Müslüman mülteci ve pencereden atlayarak balık tutmaya giden 4 Rus mültecinin vilayet makamının emri ile bir haftalık izinleri iptal edilmiştir.⁵⁴

Kamplarda bulunan mültecilerin kamplara ilişkin ilk intibalarına yönelik de belgelerde bilgiler yer almıştır. Mülteciler Kızılay'ın himayesine girmekten dolayı çok sevindiklerini, direkte asılı Kızılay bayrağını gördüklerinde emniyette olduklarını hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu kişilerin kampa geldikleri andan itibaren vakit kaybetmeden yerlerini bulmaları sağlanmıştır. Tertemiz karyolalara temizlenmeden yatmaya kıyamamışlar, neden yatmıyorsunuz diye sorulduğunda sevinçten uykularının kaçtığını belirtmişlerdir. Onar onar banyolarda temizlenerek temiz çamaşırları giydirildikten sonra yataklarına yatırılmışlardır.⁵⁵

Bunun yanı sıra mültecilerin üzerlerinde kendilerine lazım olabileceği tahmin edilen paradan fazla para bulundurmalarına izin verilmemiştir. Bunların üzerindeki fazla paralar misafirhane müdürü tarafından makbuz karşılığında alınarak kendi adlarına bankada muhafaza edilmiştir.⁵⁶

Belgelerden anlaşıldığı üzere mültecilerin aile ve yakınları ile iletişim kurmaları da sağlanmıştır. Öncelikle mülteciler memleketlerine gönderecekleri mektupları yazıp müdüre teslim etmişler, kontrol edilen mektuplar sonrasında yine müdür tarafından Kızılay tahsisatından postaya verilmiştir. Mektupların on satırı geçmesi yasaklanmıştır. Mültecilerin doğrudan doğruya postaneye mektup vermeleri casusluk şüphesini uyandıracığından bu gibi mektupların postaneden geri alınması için ait olduğu mahkemeden gerekli hükmün alınması için vilayet cumhuriyet savcılığına teklifte bulunulması yoluna gidilmiştir. Dışarıdan gelen mektup ve emanetler ise mutemet aracılığıyla postaneden alınıp müdüre verilmiş ve müdür tarafından incelendikten sonra imza karşılığında sahiplerine teslim edilmiştir.⁵⁷ Yine gözaltında bulunan Alman subay ve erlere özel olarak 500 adet kartpostal hazırlanmış, uluslararası kaidelere göre aileleriyle haberleşmeleri için basılmıştır. Bu kartların subay ve erlerden isteyenlere doldurtularak gönderilmesi sağlanmıştır.⁵⁸

Kamplardaki mültecilerin bazı zamanlarda radyo dinlemelerine de izin verilmiştir. Fakat radyodan yalnızca müzik yayınından istifade etmeleri sağlanmış, bu hususta vilayetçe gereken tedbirler alınmıştır.⁵⁹

53 K. A. 2883/13.9.

54 K. A. 2883/159.2.

55 K. A. 2883/146.

56 K. A. 2883/13.10.

57 K. A. 2883/13.10.

58 K. A. 2883/183.

59 K. A. 2883/13.10.

II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye Sığınan Mülteciler ve Yunanistan'a Yapılan Kızılay Yardımları

Misafirhane kurallarına aykırı davranan mültecilerin ise idari ve inzibati ceza almaları uygun görülmüştür. Bu hususta öncelikle kişinin ihtar edilmesi ardından bir müddet için misafirhaneden çıkışının yasaklanması düşünülmüştür. Bu cezaların tekrarı halinde ise mültecilerin hudut dışına çıkarılması cezası uygulanmıştır. Bununla birlikte mültecilerden herhangi birisinin devletin dahili ve harici emniyeti bakımından zararlı görülen sözlü ya da fiili bir harekette bulunması durumunda misafirhaneden çıkması yasaklanmakla birlikte özel hükümlere göre hakkında işlem yapılmasına karar verilmiştir. Misafirhane kuralları ise mültecilerin anlayabilmeleri için Fransızca, Rusça, Bulgarca, Rumence, Rumca ve Arapça olarak tercüme yapılmıştır.⁶⁰

Kamplarda kalan mültecilerin sağlık durumlarına da dikkat edilmiş çeşitli hastanelerde tedavi görmeleri sağlanmıştır. Yozgat kampındaki veremli Bulgar bir mültecinin İstanbul'daki Bulgar hastanesinde tedavi ettirilmesi için temaslarda bulunulmuş ise de bu hastane veremli hasta kabul etmediği için Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'na başvurulmuştur. Bakanlık ise bu mültecinin Haydarpaşa İntaniye Hastanesi'ne gönderilmesine izin vermiştir.⁶¹

Yozgat Vilayeti Emniyet Müdürlüğü'nden yapılan bir bilgilendirme de kamplarda kalan mevcut mülteciler içerisinde radyo ve yazı makinası tamircisi, elektrikçi, tesviyeci, marangoz, aşçı, bahçıvan gibi sanat erbabının olduğu bilgisi verilmiştir. Bulgarlar hariç diğerleri (Rus, Mısır, İtalyan, Alman, Yunan) temizliklerine dikkat etmişlerdir. Ekserisi Türkçe bilmektedir ve aralarında geçimsizlik söz konusu olmamıştır.⁶²

3. Mültecilere Yönelik Yardım Faaliyetlerine İlişkin Tespitler

II. Dünya savaşı sırasında Türkiye bir taraftan savaş dışında kalmak için mücadele verirken bir taraftan da insani bir görev üstlenerek savaşta yer alan ülkelerin talep ettikleri insani yardımların gönderilmesinde bir köprü vazifesi görmüştür. Bilhassa Almanya tarafından işgal edilen ülkeler Türkiye'den yardım talebinde bulunmuştur. Türkiye ise bunu insani yönüyle değerlendirmiş⁶³, ekonomik durumu yeterli olmamasına rağmen sivil ve askerî sığınmacılara Kızılay eliyle yardımlarda bulunmuştur. Savaş bölgelerinden gelen mültecilerin problemlerinin en başında beslenme, barınma ve salgın hastalıklar geldiği için öncelikli olarak bu açılardan destek sağlanmaya çalışılmıştır.

Mültecilerin çamaşır, çorap, ayakkabı, yemeni, palto, pijama, elbise, havlu gibi ihtiyaçları ilk etapta karşılanması gerekenler listesinin en başında yer almıştır.⁶⁴ Kırşehir, Yozgat, Çorum, Isparta'dan İzmir'e gelen asker ve sivil toplam 341 Alman esirine ise hediye olarak birer kilogram üzüm ve bir kilogram incir ile hasta olanlara ikişer kilogram olmak üzere incir ve üzüm dağıtılmıştır.⁶⁵ Benzer şekilde Kastamonu'daki mülteci kampındaki sığınmacılar için Ankara Etimesgut ambarından çeşitli boyda içlik ve gömlekler gönderilmiştir.⁶⁶ Kimi zaman mültecilerin elbise ve ayakkabılarının temin edilemediği ve mültecilerin çok zor durumda oldukları da belgelere yansımıştır. Mülteciler çarşıya gittikleri zaman birbirlerinden ödünç ayakkabı alarak giymişler ve hiçbir şeyleri olmadığından bu zorunlu ihtiyaçlarının verilmesi için kamp müdürüne dilekçeyle başvurmuşlardır.

60 K. A. 2883/13.10

61 K. A. 2883/41.1.

62 K. A. 2883/149.

63 Koç, a.g.m., s. 99.

64 K.A. 2883/118.1.

65 K. A. 2883/96.1.

66 K. A. 2883/114.

Aralarında yalınayak gezen mülteciler de mevcuttur. Bunlar için dernekten palto, elbise, ayakkabı, yemeni, Frenk gömleği ve çorap istenmiştir.⁶⁷

Mültecilere iâşe, barınma ve giyecek yardımlarının yanında maddi destekte de bulunulmuştur. Mevcut kamplardaki mültecilere Kızılay tarafından belirli bir miktar para gönderilerek, bu yardım paraları tamamen dağıtılmış ve dağıtım cetvellerine kaydedilmiştir.⁶⁸ Isparta kampında bulunan Alman esirleri için Mayıs 1946 tarihinde yardım için 1.740 lira Kızılay Derneği başkanlığı adına gönderilmiş olup takip eden aylarda kamp mevcuduna ait ihtiyaçların önceden bilgi verilmesi gerektiği belirtilmiştir.⁶⁹ Aynı yıl gönderilen 1.900 liradan 1.785 lirasının 109 erbaşa onar ve 139 ere beşer liradan dağıtılmış, 80 lira ise sahipleri tarafından alınmamıştır.⁷⁰ Isparta kampına yine belirli aralıklarla er ve erbaşlar için çeşitli miktarlarda para yardımı yapılmıştır. Fakat zaman zaman bu yardımlara ilişkin aksamalar yaşanmıştır. Şubat 1946'da esir bulunan Alman er ve erbaşlara her ay Kızılay tarafından yapılmakta olan yardım paraları gelmemiş bu nedenle mümkün olduğu takdirde yazıyla bildirilmeden her ayın sonunda yardım paralarının ulaştırılmasının gerekliliği vurgulanmıştır.⁷¹ Benzer şekilde Yozgat kampında bulunan mültecilerin iâşeleri için gönderilen 10.000 liradan 2.000 lira kalmış, mültecilerin aylık iâşeleri için 4.000 lira olduğu için gerekli paranın Kızılay tarafından acil gönderilmesi istenmiştir.⁷²

Yakınlarının yanına gidecek muhtaç mültecilere ise yolluk olarak verilmek üzere Kızılay tarafından belirli bir miktar para yardımı da yapılmıştır.⁷³ Bununla birlikte savaş sonrasında İtalya'ya gitmek isteyen 5 mülteci Romen subayının ikinci ve üçüncü mevki bilet ücretleri Kızılay tarafından ödenmiş, Türk vapurları ile İtalya'ya gönderilmeleri uygun görülmüştür.⁷⁴

Harbin sona ermesinin ardından Yozgat'tan Kastamonu'ya gelecek olan mültecilerin yalnızca iâşe, barınma ve giyim gibi zaruri ve insani ihtiyaçları karşılanacağı için rütbe veya sınıf üzerine maaş tahsis edilmemiştir. Mültecilere günde ortalama 2.500-3.000 kalori arasında düzenlenecek ve mevsime göre ucuz ve sağlığı koruyacak yiyecek verilmesine özen gösterilmiştir. Bununla birlikte tıraş olması için, içiyorsa normal gündelik sigara gibi yalnız zaruri masraflarını karşılamak üzere cüzi bir miktar cep harçlığı verilmesi düşünülmüştür. Bakanlıklar arasında yapılan protokollerde ise her hususta olduğu gibi lükse kaçılmaması esas alınmıştır. Mevsimin ucuz ve gıdalı sebzeleri, dana ve öküz eti tercih edilmiş, rafine pamuk yağı gibi kokusuz ve lezzetli hem de ucuza mal edilecek yağlardan temin edilmesine özen gösterilmiştir.⁷⁵

Savaş sonrasında ülkelerine dönmesi sağlanacak olan esir ve mülteciler kendilerine yapılan yardımlardan dolayı Türk milletine karşı büyük bir minnet duymuşlardır. Dönüşte bu kişilere memleket mahsullerinden münasip görülen çeşit ve miktarda paketlenmiş birer hediye, aile ve çocukları için de birer armağan alabilmeleri için yardım yapılmıştır.⁷⁶

67 K. A. 2883/161.1.

68 K. A. 2883/102.

69 K. A. 2883/104.3.

70 K. A. 2883/104.5.

71 K. A. 2883/107.

72 K. A. 2883/38.1.

73 K. A. 2883/95.

74 K. A. 2883/170.1.

75 K. A. 2883/115.

76 K. A. 2883/100.1.

II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye Sığınan Mülteciler ve Yunanistan'a Yapılan Kızılay Yardımları

4. Yunanistan'a Uzanan Yardım Eli

Savaş sürecinde yalnızca Türkiye'de bulunan mültecilere yardımda bulunulmamış diğer ülkelerde bulunan yoksul ve savaş mağdurlarına da yardım edilmiştir. Özellikle komşu Yunanistan'a yapılan yardımlar azımsanamayacak düzeydedir. Başlangıçta Yunanistan halkı ve özellikle çocuklara Kızılay tarafından 25.000 lira tutarında gıda maddesi alınmasına bunların hükümetin tayin edeceği yerlere gönderilip özellikle muhtaç çocuklara dağıtılmasına karar verilmiştir. Bu karar alınırken Erzincan felaketi esnasında Yunanistan halkı tarafından Türkiye'ye gösterilmiş olan alaka ile nakdi ve aynı olarak yapılan yardımlar göz önünde bulundurulmuştur.⁷⁷

Kızılay tarafından Atina ve Pire'deki yoksullara yardım yapılmak üzere Fenris isimli İsveç vapuru ile Yunan Kızılhaçı'na bir miktar gıda maddesi, yatak takımları, ilaç ve hususi yiyecek kolileri gönderilmiştir.⁷⁸ Benzer şekilde savaş devam ederken Atina Üniversitesi Rektörü tarafından yiyecek yardımı konusunda talepte bulunulmuş, Kızılay tarafından 300 ton kadar bir yardım gönderilebileceği ifade edilmiştir.⁷⁹ Sisam, Sakız ve Midilli adalarına da buğday ve fasulye gönderilmiştir.⁸⁰

Kızılay tarafından Yunanistan'daki ihtiyaç sahiplerine yardım için Kurtuluş Vapuru ile 12-13.10.1941 tarihinde yapılan ilk seferde 403.670 kilo nohut, 404.156 kilo kuru fasulye, 253.270 kilo soğan, 500 sandık yumurta, 300 kilo süt tozu, 10.000 kilo pirinç unu, 1.650 kilo kırmızı mercimek, 5.000 kilo şeker, 5.000 kilo muhtelif koliler, 38.000 kilo lakerda, 18 sandık kırmızı mercimek (komprime) ve 45 çuval kara mercimek unu gönderilmiştir. Yunanistan'a Kurtuluş Vapuru ile 27.10.1941 tarihinde gerçekleştirilen ikinci seferde 5.000 kilo toz şeker, 4.000 kilo kırmızı mercimek unu, 3.075 paket mercimek komprimesi, 500 ton kuru bakla, 200 ton nohut, 100 ton dökme kuru fasulye, 350 ton çuvalda kuru fasulye, 304.879 ton soğan, 20 sandık yumurta, 5 ton un, 114.230 ton tuzlu balık, 51.620 ton incir ve üzüm, muhtelif hediyeler gönderilmiştir.⁸¹ 24.11.1941 tarihinde yapılan üçüncü seferde 273 ton çuvalda soğan, 25 ton dökme soğan, 168 ton çuvalda patates, 582 ton dökme nohut, 393 ton dökme fasulye, 80 sandık yumurta ve 90 fiçıda tuzlu balık sevkiyatı yapılmıştır.⁸² Yunanistan'a 12.12.1941 tarihinde dördüncü seferini yapan Kurtuluş Vapurunun ilgili makamlara teslim ettiği gıda maddeleri, 428 ton kuru fasulye, 812 ton nohut, 180 ton soğan, 300 ton patates, 60 ton lakerda, 300 sandık yumurta olarak kayıtlara geçmiştir.⁸³ 28.12.1941 tarihinde gerçekleşen beşinci seferde 2 sandık fındık içi, 2 sandık incir, 1 sandık kuru üzüm, 1 sandık badem içi, 2.960 ton erzak koli, 24 kap İngiliz esirleri için iç çamaşırı, 2.400 ton incir, 15 kilo erzak, 26.932 ton tuzlu balık, 650.000 ton çuval patates, 1.107.066 ton dökme halinde fasulye, 25.000 ton kok kömürü ve 450 kilo erzak gönderilmiştir. Kurtuluş Vapuru altıncı seferinde bir kaza neticesi batmış olduğundan mahalline gidememiştir.⁸⁴

Yunanistan'a yedinci sefer Dumlupınar isimli vapur ile gerçekleştirilmiş, 158.702 ton tuzlu balık, 100.000 ton çuval incir, 200 sandık yumurta, 300.000 ton çuval patates, 1.366.517 ton çuval fasulye, 3.560 ton tuzlu domuz eti, 2.000 ton çuval patates, 8.000 ton çuval fasulye, 1.000 ton soğan, 2.605 sandık süt konservesi, et konservesi, bisküvi, erzak,

77 K. A. 2603/247.

78 K. A. 2603/1.

79 K. A. 2603/5.

80 K. A. 2603/12.

81 K. A. 2603/270.

82 K. A. 2603/267.7.

83 K. A. 2603/72.5.

84 K. A. 2603/278.1.

sigara, yün elbise, reçel, peynir, 119 çuval erzak, 22 çuval erzak, 1000 koli erzak, 2 sandık çorap ve 72 kilo un toplamda 2.059.481 ton yardım yapılmıştır.⁸⁵

Zaman zaman yardımlar sırasında sorunlar da yaşanmıştır. Yunanistan'a dağıtılmak üzere Kızılay tarafından gönderilmek istenen 334 ton gıda maddesinin nakli için tahsis edilen Yılmaz Vapurunun seferine İtalyan makamları tarafından askerî sebeplerden dolayı onay verilmediği için vapurun Yunanistan'a gönderilmesinden vazgeçilmiştir.⁸⁶

Sevkiyat dışında süreç içerisinde gıda maddelerinin bozulması ile ilgili de problemler yaşanmış ve bunun önüne geçilmeye çalışılmıştır. Örneğin incir gibi meyvelerin sevkiyatı ne kadar hızlı yapılırsa lezzetinin de o kadar iyi korunacağı belirtilmiştir.⁸⁷ Yine Ticaret Bakanlığı'ndan yapılan bir bilgilendirmede 150 ton bekleyemeyecek durumda olan incir stoğunun bulunduğu ifade edilmiştir.⁸⁸ Ardiyede bekletilen domuz etleri ise kontrol ettirilmiş ufak bir şüphe dahi olursa bunların alınmaması önerilmiştir.⁸⁹ Yine Kurtuluş Vapuruna lisans alınamamasından dolayı ikinci seferine yetiştirilemeyen 5 ton pirinç unu Çırağan deposunda bekletilmiş bu sebeple çuvallarından beş veya altı kadarı farelerin tahribatına uğramıştır.⁹⁰ Şubat 1943'te Yunanistan'a sevki kararlaştırılan yiyecek maddelerinden 10 ton makarna ile 50 ton buğday İzmir'de bekletilmiş, 180 ton fasulye ile 50 ton nohut Antalya'dan vapura yüklenmiş ve İzmir'e sevk edilmiştir.⁹¹

Türkiye'de bulunan Yunan tebaasının Yunanistan'daki akrabalarına göndermek istedikleri malzemeler için de yardımlarda bulunulmuştur. Yunanistan'daki sivil halk için yiyecek maddesi götürecek olan vapurun seferleri esnasında bu maddelerin gönderilmesine de izin verilmiştir. Bu durum bir defaya mahsus olmak kaydıyla ve beheri beş kiloyu geçmemek şartıyla 1.000 koli gönderilmesine karar verilmiştir. Kolilerde zeytinyağı, balık konservesi ve diğer konserve, domuz yağı, kuru yemiş, makarna, salam, domuz eti, pastırma, sucuk, jambon, sigara ve şeker yer almıştır.⁹²

Kızılay kurulu Yunanistan'a gönderilecek olan her türlü gıda maddesinden herhangi birisinin bozuk çıkmasının ülkeyi zor duruma düşüreceğini ifade etmiştir. Yunanistan'a yapılacak olan sevk tarihleri de tam olarak bilinemediği için çabuk bozulan gıda maddelerinin alınması doğru bulunmamıştır. Bu nedenle incir gibi meyveler yerine yazın da bozulmayacağı düşünülen başka bir yiyeceğin gönderilmesi gündeme gelmiştir.⁹³

Gıda maddeleri dışında ülkeye Kızılaç cemiyeti tarafından açılacak olan verem pavyonuna hediye edilmek üzere yatak malzemesi de gönderilmiştir. Bunlar arasında yüz şilte, iki yüz çarşaf, yüz kılıflı yastık, yüz yastık örtüsü ve yüz battaniye vardır.⁹⁴

Bununla birlikte Kurtuluş Vapuru ile Türkiye'den Yunanistan'a gönderilen gıda maddelerinin bir kısmının bozuk ve yabancı maddeler ile karışık bir halde olduğu görülmüştür. İlk seferde bu gıda maddelerinin özel bir şirket tarafından temin edilmiş olması bu yolsuzluğun fazla kâr ve kazanç sebebiyle yapılmış olabileceğini düşündürmüştür. Fakat ikinci ve üçüncü seferlerde gıda maddelerinin Türkiye Ticaret Bankasının İstanbul

85 K. A. 2603/278.2.

86 K. A. 2603/14.

87 K. A. 2603/28.1.

88 K. A. 2603/28.

89 K. A. 2603/29.

90 K. A. 2603/271.

91 K. A. 2603/52.

92 K. A. 2603/206.1.

93 K. A. 2603/28.3.

94 K. A. 2603/61.2.

II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye Sığınan Mülteciler ve Yunanistan'a Yapılan Kızılay Yardımları

Şubesi aracılığı ile gerçekleşmesine rağmen aynı bozukluğun ve karışıklığın devam etmiş olduğu görülmüştür. Yunanistan'da yapılan yetimhane ziyaretlerinde yüzde sekiz oranında yiyeceklerin çürük çıktığı bildirilmiş, hatta mutfakta saklanan çürük yumurtalar Türk heyetine gösterilmiştir. Diğer yandan dökme halinde götürülen kuru bakla, nohut ve fasulyenin Pire limanındaki tahliyeleri esnasında içlerinde yabancı maddeler görülmüştür. Bu hususta ilgili kişilerin dikkat etmesi gerektiği ifade edilmiştir.⁹⁵ İlk seferde gönderilen 500 sandık yumurtadan yüzde yirmi beşi çürük yine nohut, kuru fasulye ve soğanlardan bir kısmı da bozuk çıkmıştır. Döküm halinde yüklenen baklanın da kötü bir durumda ve tozlu topraklı halde olduğu görülmüştür.⁹⁶ Benzer şekilde birçok paketin içeriği eksilmiş, bazen de yarıdan da aşağıya inmiş olarak teslim edilmiştir. İki defa halka dağıtılan yüz dirhem fasulye ve nohut yüzde yirmi oranında taş ve toprak ile karışık durumda görülmüştür.⁹⁷

Yukarıda ifade edilen maddelerin taşınması esnasında yaşanan zorlukları ve gecikmeyi göz önünde bulundurmak gerekir. Kurtuluş Vapurunun seferlerinden birisinde Çanakkale'den çıkıldıktan sonra 70 mil kadar katedilmesinin ardından hava muhalefetine gittikçe artması ve teknik sebepler yüzünden vapurun gece yarısı geri döndürülmesi gerekmiştir. Bu tehlikenin geçmesi için bir süre limanda beklenilmek zorunda kalınmıştır. Bunun yanı sıra Pire'ye gece varıldığında ışık söndürme emri gelince o akşam hiçbir şey yapılamamış ancak öğleden sonra boşaltma işlemi başlayabilmiştir. Yolcu rıhtımının boşaltma aletlerinden yoksun olması, gece mesaisi yapılamaması, vapurun boşaltma vasıtalarının zayıflığı, günlerin çok kısılması ve benzin yokluğundan nakliyeciler kamyonların bulunamaması da işlerin çok ağır yürütülmesine sebep olmuştur. Ayrıca savaş sebebiyle bazı limanlar tahrip edildiği ve Almanlar tarafından işgal edildiği için yolcu vapurlarının yaşanmasına mahsus başka rıhtımlara yönelmek zorunda kalınmıştır.⁹⁸

Diğer yandan zaman zaman Yunanistan'a gönderilen gıda maddelerinin çalındığı da belgelere yansımıştır. Çarşıda satılmak üzere erzakın bir kısmı çalınmış yerine taş toprak konulmuştur. Halka erzak dağıtan depolardan şekerin bir kısmı çalınarak yerine kum konulurken buna sebep olanlar tutuklanmıştır. Yine birçok bakkalda Türkiye'den gelme şeker, fasulye vs. yiyecek maddeleri bulunmuştur.⁹⁹ İki bakkalın zimmelerine Türkiye menşeli 1.600 okka soğan ile 250 okka lakerda geçirdikleri anlaşılmış ve tutuklanmışlardır. Hastanelere, yetimhanelere ve diğer hayır kurumlarına verilen yiyecek maddelerinden bir kısmının da çalınarak satıldığı anlaşılmıştır. Başkonsolostan yapılan bilgilendirmeye göre Yunanistan'da o dönemde hırsızlık, kaçakçılık, vurgunculuk son hadlerini bulmuştur.¹⁰⁰

Yunanistan yalnızca ülkedeki vatandaşlarına değil hariçte bulunan vatandaşları için de yardım talebinde bulunmuştur. Yunanistan, İtalya'da bulduklarını haber aldıkları Yunanlı esirlere gönderilmek üzere sigara ve yiyecek maddeleri içeren on kolinin sevki için Hariciye Vekâlet'inden talepte bulunmuştur.¹⁰¹

Yunanistan dışında belgelerde Polonya'nın da yardım talebinde bulunan ülkeler arasında yer aldığı görülmüştür. Polonya Sefareti, Polonya'daki fakir profesör, alim ve sanatkarlara gönderilmek üzere her ay Polonya'ya göndermekte olduğu kolilere ek olarak ayda beşer kiloluk altı yüz koli irsaline izin verilmesini Hariciye Vekaletinden talep etmiştir.

95 K. A. 2603/267.6.

96 K. A. 2603/321.

97 K. A. 2603/345.

98 K. A. 2603/268.

99 K. A. 2603/345.

100 K. A. 2603/345.1.

101 K. A. 2603/54.

Buna istinaden üç aylık süre için fındık, kuru üzüm, kuru incir, tütün, domuz eti, füme, kurutulmuş ve tuzlu balık maddelerini içeren beşer kiloluk ayda 600 ek kolinin ihracına istisnai olarak karar verilmiştir.¹⁰²

Sonuç

II. Dünya Savaşı'nın başlaması ile birlikte savaşa dahil olan ülkelerden Türkiye'ye mülteci akını başlamış, bu mülteciler ülkede dönemin şartlarına uygun olarak en iyi şekilde barındırılmaya çalışılmıştır. Arşiv belgelerinde yer alan mülteci kampları, mültecilerin günlük yaşamları ve Yunanistan'a yapılan yardımlara ilişkin detaylı bilgiler dikkat çekicidir. Belirtilen dönemde mülteci kampları daha sonra değiştirilen ismiyle misafirhaneler için Türkiye'de uygun binalar araştırılmış, boş durumda olan kışla vb. alanlar mülteciler için uygun hale getirilmiştir. Barınma haricinde mültecilerin en temel ihtiyaçlarından olan yeme-içme meselesine de büyük önem verilmiştir. Kamplarda yemek işleri üç öğün olarak düzenlenmiş, sofraların temiz olmasına ve yemeklerin güzel pişirilmesine özen gösterilmiştir. Sağlık noktasında ise kamplarda görevli bir doktor bulundurulmuş ve kamp sakinlerine sağlık hizmeti vermeye çalışılmıştır. Dış tedavilerinden aşılara kadar mültecilerin kamp doktorları tarafından tedavileri gerçekleştirilmiştir. Kamp doktorlarının yeterli olmadığı durumlarda ilgili makamlara danışılarak hastanelere sevkleri yapılmıştır. Bunların yanısıra mültecilerin sosyal hayattan kopmamaları ve iyi vakit geçirmeleri için çeşitli oyun sahaları hazırlanmış, radyodan müzik dinlemelerine de izin verilmiştir. Neticede kamplarda mültecilerin tüm ihtiyaçları imkanlar doğrultusunda karşılanmaya çalışılmıştır.

Savaş döneminde Yunanistan'a yapılmış olan yardımlar da hayli önem taşımaktadır. Çünkü Türkiye zor şartlar içerisinde bulunmasına rağmen bölgeye tonlarca gıda, giyim, ilaç vb. yardımı yapmıştır. Zaman zaman gerekli izinlerin alınamaması, hava muhalefeti, vapurlarda teknik aksaklıklar sebebiyle sorunlar ve gecikmeler yaşanmış olsa da Türkiye titizlikle yürüttüğü organizasyon içerisinde yardım faaliyetlerine devam etmiştir.

KAYNAKÇA

Resmî Yayınlar (Kızılay Arşivi Belgeleri)

- K. A. 2603/1.
- K. A. 2603/5.
- K. A. 2603/12.
- K. A. 2603/14.
- K. A. 2603/28.1.
- K. A. 2603/28.
- K. A. 2603/28.3.
- K. A. 2603/29.
- K. A. 2603/52.
- K. A. 2603/54.
- K. A. 2603/61.2.
- K. A. 2603/72.5.
- K. A. 2603/206.1.

102 K. A. 2603/54.

II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye Sığınan Mülteciler ve Yunanistan'a Yapılan Kızılay Yardımları

- K. A. 2603/247.
- K. A. 2603/267.6.
- K. A. 2603/267.7.
- K. A. 2603/268.
- K. A. 2603/270.
- K. A. 2603/271.
- K. A. 2603/278.1.
- K. A. 2603/278.2.
- K. A. 2603/321.
- K. A. 2603/345.
- K. A. 2603/345.1.
- K. A. 2883/5.1.
- K. A. 2883/13.
- K. A. 2883/13.1.
- K. A. 2883/13.4.
- K. A. 2883/13.5.
- K. A. 2883/13.7.
- K. A. 2883/13.9.
- K. A. 2883/13.10.
- K. A. 2883/13.11.
- K. A. 2883/33.1.
- K. A. 2883/35.1.
- K. A. 2883/38.1.
- K. A. 2883/41.1.
- K. A. 2883/64.1.
- K. A. 2883/64.2.
- K. A. 2883/66.1.
- K. A. 2883/68.2.
- K. A. 2883/83.
- K. A. 2883/85.
- K. A. 2883/95.
- K. A. 2883/96.1
- K. A. 2883/100.1.
- K. A. 2883/102.
- K. A. 2883/104.3.
- K. A. 2883/104.5
- K. A. 2883/107
- K. A. 2883/114.
- K. A. 2883/115
- K. A. 2883/118.1.

- K. A. 2883/131.
K. A. 2883/131.1.
K. A. 2883/131.2.
K. A. 2883/131.3.
K. A. 2883/146.
K. A. 2883/149.
K. A. 2883/159.1.
K. A. 2883/159.2.
K. A. 2883/159.3.
K. A. 2883/160.
K. A. 2883/161.1.
K. A. 2883/170.1.
K. A. 2883/175.
K. A. 2883/183.

Telif Eserler

- Armaoğlu, Fahir (1993), 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914- 1990, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.
- Bakar, Bülent (2008), "Zor Zamanlarda İyi Komşuluk Örneği: İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'den Yunanistan'a Yapılan Yardımlar", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.24, S. 71, s. 413-444.
- Batı, Güney Ferhat (2021), "Balkan Jeopolitiği ve İkinci Dünya Savaşı'nda Balkanlar", Ulusam Türkiye Politik Çalışmalar Dergisi, C.1, S.1, s 49-57.
- Biber Eray, Tuğba (2012), "Kızılay Arşiv Belgelerine Göre 1940- 1942 Yılları Arasında Türkiye'den Yunanistan'a Yardımlar", Türk Dünyası Araştırmaları, S. 201, s. 1-29.
- Bowen, Wayne (2002), "Türkiye ve İkinci Dünya Savaşı: Tarafalı Fakat Savaşmayan Ülke", Türkler Ansiklopedisi, C. 16 Ankara s. 1486-1502.
- Çalık, Ramazan (2002), "Türk-Alman İlişkileri (1923-1945)", Türkler Ansiklopedisi. C. 16 Ankara, s. 1503-1521.
- Çapa, Mesut (2010), Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyeti 1914-1925 (2.Baskı), Ankara: Türkiye Kızılay Derneği Yay.
- Doğan, Serpil (2017), İkinci Dünya Savaşı Döneminde Göç (Türk Basınına Göre), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Halıcı, Şaduman (2015), "II. Dünya Savaşı Sırasında Türkiye'den Yunanistan'a Uzanan Dostluk Köprüsü: Kurtuluş ve Dumlupınar'ın Yardımları", BELGİ, S.9, s. 1196-1211.
- İnan, Zerrin ve Korgavuş, Bengi (2017), "Mülteci Kampları ve Yerleşim Alanlarında Sürdürülebilir Tasarım", Contemporary Research in Economics and Social Sciences, C.1, S. 2, s. 103-122.
- Karal Akgün, Seçil ve Uluğtekin, Murat (2001), Hilal-i Ahmer'den Kızılay'a II, Ankara: Türk Hava Kurumu Basımevi.
- Keser, Ulvi (2009), "Arşiv Belgeleri Işığında İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Türkiye'de Mülteciler ve Esir Sorunu", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi (ÇTTAD), C. 8, S. 18-19, s. 185-208.

II. Dünya Savaşı'nda Türkiye'ye Sığınan Mülteciler ve Yunanistan'a Yapılan Kızılay Yardımları

- Koç, Nurgün (2018), "II. Dünya Savaşı'nda Alman İşgali Altındaki Ülkelere Türkiye Üzerinden Yapılan Yardımlar". Bilig, S. 84, s. 95-121.
- Sarısr, Serdar (2010), "II. Dünya Savaşı yıllarında Anadolu sahillerine sığınan Yunanlı sivil mülteciler ", Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 27, s. 505-527.
- Sertel, Suat (2019), Türk Kızılay'ının Yunanistan'a Yaptığı Yardımlar, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hatay.
- Seydi, Süleyman (2020), "İkinci Dünya Savaşı", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 1 Ankara, s. 631-634.
- Tekir, Süleyman (2019), "İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Türkiye'de Sivil ve Askeri Mülteciler Meselesi", Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 23, s. 227-256.
- Yalçın, Osman (2011), "İkinci Dünya Savaşı'nda İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi", Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S. 47, s. 701-731.
- Yaman, Ahmet Emin (2003), "II. Dünya Savaşında Türkiye'de Askeri Mülteciler ve Gözaltı Kampları (1941-1942)". Tarih Araştırmaları Dergisi, S. 22 s. 143-166.
- Yavuz, Uğur Günay (2016), "II. Dünya Savaşı'nın Cumhuriyet ve Tan Gazetelerinde Temsili", Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, S. 11, s. 1- 31.
- Yıldırım, Hatice (2021), "II. Dünya Savaşı Yıllarında Çorum'da Asker ve Sivil Mülteciler", Askeri Tarih Araştırmaları Dergisi (ATAD), S. 33, s. 213-243.
- Yıldız, Özgür (2019), "II. Dünya Savaşına Genel Bir Bakış", Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, C.6, S. 12 s. 62-75.